

УДК 130.2:37.018.43

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК НАСЛІДОК ЕВОЛЮЦІЇ ТРАДИЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Ю.І. Опанасюк, кандидат економічних наук,
докторант НПУ імені М.П. Драгоманова

Дистанційне навчання в Україні є надзвичайно актуальним з огляду не тільки на велику кількість бажаючих здобути вищу освіту, але й підвищити кваліфікацію, пройти перепідготовку тощо. Сьогодні вищими навчальними закладами країни пропонуються різні навчальні курси в режимі реального часу, які ґрунтуються на розбіжних освітніх платформах. Однак за ступенем використання систем віртуальної освіти їх можна розподілити на ті, робота яких будується виключно на інтернет-технологіях та ті, котрі поєднують традиційні форми з технологічними інтернет-нововведеннями. Сьогодні в Україні переважають вищі навчальні заклади, в яких наявні факультети дистанційної освіти та можливість отримати знання практично з усіх дисциплін або спеціальностей на окремих факультетах цих навчальних закладів. Отож, спостерігається своєрідна спадкоємність дистанційного навчання з традиційною системою освіти, що має не тільки позитивні, але й негативні наслідки для здобуття знань.

***Ключові слова:** дистанційна освіта, онлайн-освіта, платформа онлайн-освіти, онлайн-курс.*

Актуальність проблеми. Багатообіцяючою тенденцією у світовій вищій освіті нині є створення масових онлайн-курсів провідними вищими навчальними закладами світу. Масовий онлайн-курс складається з відеолекцій провідних викладачів, інтерактивних тестів, що дозволяють закріпити отримані знання, а також форуму, на якому студенти можуть задавати питання викладачеві та спілкуватися один з одним. Все, що необхідно для участі в такому курсі, – комп'ютер та наявність доступу до мережі Інтернет [1].

Формування цілей статті. Проаналізувати спадкоємність дистанційного навчання з традиційною системою освіти та розглянути позитивні й негативні наслідки для здобуття знань.

Виклад основного матеріалу. Для поширення масових онлайн-курсів провідними вищими навчальними закладами світу, починаючи з 2012 року було запущено кілька впливових освітніх платформ, які окреслили нову тенденцію до демократизації та віртуалізації освіти.

Піонером віртуального руху знань став Стенфордський університет, що у 2011 році запустив одразу троє таких курсів, які зібрали 160 тисяч слухачів з 190 країн світу. Вже через рік десятки провідних американських ВНЗ

пропонували всім охочим безкоштовні онлайн-курси своїх кращих професорів.

Слідом за Стенфордським університетом пішли Мюнхенський і Женевський університети, Політехнічна школа Парижа, університети Риму і Копенгагена.

У Великобританії набирає обертів створена в грудні 2012 платформа масових онлайн-курсів Futurelearn – понад 20 відомих британських вузів, серед яких – університети Уорвіка і Бата, Королівський коледж Лондона і Сент-Ендрюського університету. До речі, угоду про співпрацю з цією платформою підписали Британська бібліотека та Британська рада [2].

На сьогодні найбільшою платформою безкоштовної академічної онлайн-освіти є *Coursera*. Тут можна прослухати сотні різноманітних курсів від 62 університетів з Північної Америки, Європи, Азії та Австралії. Переважна більшість університетів пропонують курси англійською мовою, але також доступні французька, іспанська, італійська та китайська. *Coursera* пропонує курси за такими напрямками: гуманітарні та суспільні науки, математика, економіка, право, природничі науки, медицина, харчування, музика, дизайн, бізнес, комп'ютерні науки, інженерія та інші. Станом на березень 2013 року на *Coursera* було зареєстровано 2,8 мільйонів користувачів з усього світу [3].

Платформа *Udacity* багато в чому подібна до *Coursera*, але спеціалізується на комп'ютерній освіті. Із запропонованих на сьогодні 24 курсів більшість стосуються комп'ютерних наук (програмування, штучний інтелект, 3D-графіка, криптографія), але також представлені математика, фізика, психологія та підприємництво.

У 2006 році молодий американець С. Хан, випускник Массачусетського технологічного інституту, почав створювати відеоуроки з математики для своєї молодшої кухні та викладати їх на YouTube. З часом ці відео, які просто та дотепно пояснювали шкільний матеріал, набули шаленої популярності в Інтернеті. Так виникла освітня платформа *Khan Academy*. Сьогодні сайт містить близько 4000 міні-лекцій з математики, фізики, хімії, біології, історії, економіки, комп'ютерних наук, медицини, астрономії та мистецтва. Академія Хана добре пристосована не лише для самостійного опанування матеріалу, але й для використання вчителями, які бажають доповнювати свої навчальні програми. Завдяки волонтерам відеолекції на сайті перекладаються субтитрами чи дубляжем на різні мови світу, в тому числі українську.

Успішність відкритої онлайн-освіти підтверджує, що сьогодні мільйони людей у всьому світі прагнуть до нових знань. З другого боку, поширення віртуальних форм викладання виявило безліч бажаючих ділитися своїми знаннями та вміннями з іншими. Прикладом цього є платформа *Udemy*, що надає можливість викладачам створювати онлайн-курси з будь-якої тематики. На платформі доступний цілий спектр засобів для створення курсу: можна завантажувати відео- та аудіолекції, слайд-презентації, текстові файли, а також проводити віртуальні конференції. На сьогодні на *Udemy* розміщено понад 6000 курсів будь-якого спрямування: різні академічні предмети, підприємництво, мови, музика, мистецтво і фотографія, дизайн, спорт і багато іншого. Серед них є як безкоштовні, так і платні курси.

Duolingo – це безкоштовний навчальний сервіс для вивчення іноземних мов, який до того ж діє як краудсорсингова перекладацька платформа. Його розробник Л. фон Ан прагнув знайти спосіб перекладати тисячі сторінок в інтернеті, не вдаючись ані до сумнівного машинного перекладу, ані до коштовних послуг професійних перекладачів. Вигадана ним система вирішує цю задачу: люди перекладають реальний веб-контент, виконуючи вправи на вивчення мови. Зараз на сайті можна займатися іспанською, французькою, німецькою, італійською та португальською мовами (для тих, хто знає англійську), а також англійською (для іспано-, італо- та португаломовних користувачів) [4].

Усе вищеперераховане дає можливість констатувати: дистанційна (або віртуальна) освіта – це зміна та збільшення внутрішніх якостей реальних суб'єктів (студента, викладача), що відбуваються внаслідок їхньої спільної взаємодії (віртуального навчального процесу) [5].

Віртуальні навчальні заклади можуть з'являтися на базі:

- закладів, що працювали історично в сфері відкритого та дистанційного навчання;
- традиційних навчальних закладів України без досвіду дистанційного навчання, що бажають в такий спосіб зменшити витрати на навчання;
- традиційних навчальних закладів України без досвіду дистанційного навчання, що бажають в такий спосіб підвищити якість надання освітніх послуг, що відповідно, збільшить потік студентів бажаючих навчатись із використанням сучасних новітніх технологій;
- корпоративного бізнес сектора, що має внутрішні програми підвищення кваліфікації, запропоновані ринку під назвою «віртуальні».

За ступенем використання систем віртуальної освіти в Україні можна визначити три напрямки. До першого належать навчальні заклади, вся робота

яких будується виключно на інтернет-технологіях. Через всевітню мережу здійснюється все: вибір навчального курсу, його оплата, заняття із студентами, передача контрольних завдань та їх перевірка, а також складання проміжних і підсумкових іспитів. Такі учбові центри називаються віртуальними університетами, але їх, поки що, не так багато. Цей напрямок тільки починає активно запроваджуватись, але переваги його використання є безперечними.

Найбільш численний напрямок складають навчальні заклади, що поєднують різні традиційні форми денного і дистанційного навчання з технологічними інтернет-нововведеннями. Наприклад, деякі вищі навчальні заклади частину своїх програмних курсів переводять у віртуальну форму, зокрема, створюють лінгафонні класи для навчання іноземним мовам без викладача. У свою чергу, центри дистанційного навчання, хоч і спираються на інтернет-технології, але в той же час не відмовляються від практики проведення очних екзаменаційних сесій. У будь-якому випадку, комп'ютеризованою буде тільки частина процесу.

Навчальні центри, для яких Інтернет служить лише внутрішнім комунікаційним середовищем. Вони можуть створювати для себе сайти-візитівки, на яких розміщують інформацію про навчальні програми (плани), семінари, розклад студентських занять, університетські новини, фотографії і віртуальні екскурсії, а також бібліотечні каталоги. По суті, це всього лише реклама традиційних вищих навчальних закладів, що сама по собі не несе ніякого освітнього навантаження [6].

Сьогодні в Україні існує два типи закладів, що пропонують досить якісну освіту за дистанційною схемою – це звичайні ВНЗ, у яких є факультет дистанційної освіти і де існує можливість отримати знання практично з усіх дисциплін або спеціальностями, що вивчаються у ВНЗ. І освітні компанії, що спеціалізуються виключно на дистанційному навчанні, але пропонують найрізноманітніший набір напрямків, ніяк не пов'язаних між собою [7].

В Україні дистанційна освіта надзвичайно актуальна. Причина такої успішності криється в масовій перепідготовці і підготовці кадрів. Соціологи провели опитування серед випускників шкіл України і з'ясували, що 65% респондентів бажають здобути вищу освіту. Тим часом, діюча система вищої освіти дозволяє прийняти на денну і заочну форму навчання тільки 35% майбутніх студентів. Як наслідок, решта охочих не потрапляє в стіни ВНЗ [8].

Разом з тим, вчені визначають як позитивні, так і негативні риси дистанційної освіти. До позитивів дистанційної освіти вчені відносять наступні позиції:

- до реального контингенту потенційних студентів можна віднести тих, хто часто перебуває у відрядженнях, військовослужбовців, територіально віддалених слухачів, жінок, що перебувають у декретній відпустці, людей з фізичними вадами, тих, хто поєднує навчання й роботу, співробітників, що підвищують свою кваліфікацію тощо [9];

- найбільш важливими компонентами дистанційного навчання є: створення практичних ситуацій під час навчального процесу, можливість проявити себе, самореалізуватися, чіткість організації навчального процесу, індивідуального підходу. Найменш важливими: участь у науково-дослідній роботі, можливість «показати себе»;

- більшості студентів дистанційної технології навчання, незалежно від курсу, навчання дається легко й позитивно на них впливає. Так, більше половини студентів відзначили, що за час навчання вони опанували вміння самостійної роботи, підвищили свій рівень знань і отримали впевненість у своїх силах і планах на майбутнє. Можна зробити висновок, що студенти доброзичливо ставляться до дистанційного навчання;

- студенти, що навчаються дистанційно, більш адаптовані до зовнішніх умов, вони більш самостійні, товариські й комунікабельні, не бояться приймати важливі рішення, а виходить, у сучасному світі бізнесу їм буде легше;

- оцінка задоволенням місцем у колективі й стосунками з керівництвом у випускників дистанційної технології трохи вища, ніж у випускників традиційного навчання [10].

До недоліків дистанційної освіти слід зарахувати:

- відсутність очного спілкування вчителя й учня, а виходить, немає індивідуального підходу в навчанні й вихованні;

- студенти не завжди самодисципліновані, свідомі і самостійні, як необхідно при дистанційному навчанні;

- для постійного доступу до джерел інформації потрібна гарна технічна оснащеність;

- нестача практичних занять і відсутність постійного контролю;

- необхідність наявності у студента сильної особистісної мотивації, вміння навчатися самостійно, без постійної підтримки та підштовхування з боку викладача;

– відсутність можливості негайного практичного застосування отриманих знань із наступним обговоренням виниклих питань з викладачем і роз'яснення ситуації на конкретних прикладах [11];

– відсоток завершення програм досить невисокий, враховуючи, що на онлайн-курси записуються десятки тисяч людей. Це частково пов'язано з тим, що такий процес вимагає персональної дисципліни. Також онлайн-освіта здебільшого не визнається офіційними інституціями;

– низька теоретична проробка проблеми дистанційного навчання. Це проявляється, насамперед, у відсутності чітко виражених цілей навчання й необхідних початкових вимог до студента, для роботи в цій системі, слабкому рівні системи контролю його знань, відсутності вимог до змісту дистанційних курсів і учбово-методичному забезпеченні, захисту авторських прав розробників навчальних матеріалів, сертифікації інститутів дистанційної освіти тощо. І, крім того, не по всіх спеціальностях можна проводити підготовку фахівців за допомогою дистанційних курсів [12].

Наявність вказаних недоліків формує стійку тенденцію в напрямку змішаного навчання. Під змішаним навчанням (blended learning) прийнято розуміти об'єднання формальних засобів навчання – роботи в аудиторіях, вивчення теоретичного матеріалу – з неформальними, наприклад, обговоренням за допомогою електронної пошти й інтернет-конференцій. Змішана форма навчання органічно з'єднує в собі як денні, так і дистанційні форми навчання [13].

Змішане навчання складається із трьох етапів: дистанційне вивчення теоретичного матеріалу, освоєння практичних аспектів у формі денних занять, остання фаза – здача іспиту або виконання випускної роботи.

Змішана модель навчання – це модель використання розподілених інформаційно-освітніх ресурсів в стаціонарному навчанні із застосуванням елементів асинхронного й синхронного дистанційного навчання. Практикується як елемент стаціонарного навчання при проведенні аудиторних занять і в самостійній роботі студентів. Тобто змішане навчання успадковує переваги дистанційного навчання й виключає його недоліки.

Змішане навчання використовує найрізноманітніші методи, як традиційні, так і інтерактивні: лекційні лабораторні, комп'ютерні презентації, комп'ютерне навчання й навчання через Інтернет.

Порівняльна характеристика дистанційного й змішаного навчання:

Дистанційне навчання:

– одnobічне спілкування;

- учень чи студент пасивний, не діє, він є стороннім спостерігачем;
- структура курсу схована від учня чи студента ;
- учень чи студент сам по собі;
- текст лекцій написаний сухо й безособово;
- учень чи студент майже не застосовує знання й уміння;
- завдання даються тільки наприкінці глави;
- текст поділений на глави й великі розділи;
- контрольних завдань не передбачено;
- учень чи студент не може одержати відгук про свої успіхи.
- *Змішане навчання*
- двостороннє спілкування;
- учень чи студент активний, діяльний, залучений у навчальний процес;
- учень чи студент знайомий зі структурою курсу;
- учень чи студент перебуває під керівництвом;
- текст навчального посібника написаний у дружній і підбадьорливій формі;
- учень чи студент застосовує набуті знання й навички;
- завдання й вправи розміщені по всьому тексту;
- текст поділений на невеликі розділи;
- передбачені контрольні завдання;
- учень чи студент одержує відгуки про свої успіхи [14].

Висновок. Отже, дистанційні технології навчання вже посіли одне з провідних місць у сучасній освіті. Зацікавленість в одержанні спеціальності дистанційно зростає, а якісні характеристики фахівців відрізняються тільки позитивними моментами: упевненістю у власних силах, легкою адаптацією в колективі, умінням самоосвічуватися. Водночас дистанційні технології навчання можна розглядати як природний етап еволюції традиційної системи освіти від дошки з крейдою до електронної дошки й комп'ютерних навчальних систем, від книжкової бібліотеки до електронної, від звичайної аудиторії до віртуальної.

Ефективність дистанційного навчання заснована на тому, що ті, кого навчають, самі відчують необхідність подальшого навчання, а не піддаються тиску з боку. Вони мають можливість роботи з навчальними матеріалами в такому режимі й обсязі, який підходить безпосередньо їм. Ефект у значній мірі залежить від того, наскільки регулярно займається той, хто

навчається. Послідовне виконання контрольних-діагностичних завдань і випускної роботи, а також підтримка у всіх питаннях з боку викладача-координатора забезпечує планомірне засвоєння знань.

Відкрита освіта в багатьох країнах розглядається сьогодні як система, яка забезпечує загальнонаціональний доступ до освітніх ресурсів шляхом широкого використання інформаційних освітніх технологій дистанційного навчання і на цій основі надає умови для найбільш повної реалізації громадянами своїх прав на освіту, яка за структурою і якістю відповідає вимогам розвитку економіки і громадянського суспільства.

Література

1. Університет онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://online.knu.ua/>
2. Єрьоміна С. Українці кинулися здобувати безкоштовну онлайн-освіту [Електронний ресурс] / Світлана Єрьоміна. – Режим доступу до ресурсу: <http://tsn.ua/ukrayina/ukrayinci-kinulisya-zdobuvati-bezkoshtovnu-onlayn-osvitu-289877.html>
3. Цибульник Т. ТОП 5 онлайн-університетів, де можна отримати безкоштовну освіту [Електронний ресурс] / Тетяна Цибульник. – Режим доступу до ресурсу: <http://biggggidea.com/practices/967/>
4. Цибульник Т. ТОП 5 онлайн-університетів, де можна отримати безкоштовну освіту [Електронний ресурс] / Тетяна Цибульник. – Режим доступу до ресурсу: <http://biggggidea.com/practices/967/>
5. Про систему дистанційного навчання „Віртуальний Університет” [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://vu.net.ua/>
6. Про систему дистанційного навчання „Віртуальний Університет” [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://vu.net.ua/>
7. Інноваційні переваги дистанційної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.osvita.org.ua/articles/751.html>
8. Переваги дистанційної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.osvita.org.ua/articles/522.html>
9. Дистанційне навчання – від теорії до практики, актуальний мережевий семінар [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/15/>
10. Дистанційне навчання – від теорії до практики, актуальний мережевий семінар [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/15/>
11. Дистанційна освіта: плюси та мінуси [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/18/>
12. Дистанційне навчання – від теорії до практики, актуальний мережевий семінар [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/15/>
13. Дистанційне навчання – від теорії до практики, актуальний мережевий семінар [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/15/>
14. Дистанційне навчання – від теорії до практики, актуальний мережевий семінар [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/15/>.

ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК СЛЕДСТВИЕ ЭВОЛЮЦИИ ТРАДИЦИОННОЙ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ

Ю.І. Опанасюк

Дистанционное обучение в Украине является чрезвычайно актуальным, учитывая не только на большое количество желающих получить высшее образование, но и повысить квалификацию, пройти переподготовку и тому подобное. Сегодня высшими учебными заведениями страны предлагаются различные учебные курсы в режиме реального времени, основанные на расходящихся образовательных платформах. Однако по степени использования систем виртуального образования их можно разделить на те, работа которых строится исключительно на интернет-технологиях и те, которые сочетают традиционные формы с технологическими интернет-новшествами. Сегодня в Украине преобладают высшие учебные заведения, в которых имеются факультеты дистанционного образования и возможность получить знания практически по всем дисциплинам или специальностям на отдельных факультетах этих учебных заведений. Так, наблюдается своеобразная преемственность дистанционного обучения с традиционной системой образования, имеет не только положительные, но и отрицательные последствия для получения знаний.

Ключевые слова: дистанционное образование, онлайн-образование, платформа онлайн-образования, онлайн-курс.

DISTANCE EDUCATION AS A CONSEQUENCE OF THE EVOLUTION OF TRADITIONAL EDUCATION

Y.I. Opanasyuk

Distance Learning in Ukraine is extremely important not only because of the large number of people wishing to get higher education, but also to improve their skills or be retrained and so on. The interest in obtaining the specialty is increasing distantly and qualitative characteristics of experts differ only by positive aspects: confidence in their own strength, easy collective adaptation, the ability to self-educate. At the same time distance learning technologies can be seen as a natural stage in the evolution of the traditional system of education from chalkboards to electronic boards and computer training systems, from books library to e-library, from ordinary classroom to a virtual classroom. The effectiveness of distance learning is based on the fact that those who are being taught feel the need for further study, and don't feel pressure from the outside. They have the opportunity to work with educational materials in the mode and volume that suits them directly. The effect is largely dependent on how regularly a student is studying. Consistent implementation of control and diagnostic tasks as well as final work, and also a support in all questions from the coordinating teacher ensures the systematic learning. Today the country's higher education institutions offer various courses in real time, based on divergent educational platforms. However, the degree of use of virtual education can be divided into those that work based entirely on web technologies and those that combine traditional forms of web technological innovations. In modern Ukraine we are able to see the domination of universities with faculties of distance education and the opportunity to gain knowledge from almost all disciplines or professions in some faculties of this educational institutions. So there is a kind of continuity of distance learning with traditional education system that got not only positive but also negative consequences for the acquisition of knowledge.

Key words: distance education, online education, online education platform, online course.